

Monika Małecka

UNIWERSYTET PAPIESKI JANA PAWŁA II W KRAKOWIE

„Sia lodato Gesù Cristo” – indywidualizacja procesu nauczania języka włoskiego poprzez wykorzystanie tekstów religijnych w pracy ze studentami duchownymi

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie kilku propozycji wykorzystania tekstów religijnych podczas lektoratu języka włoskiego. Wybór takiego tematu wynika z faktu, że wśród słuchaczy Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie – podobnie jak na innych uczelniach tego typu – znajduje się liczne grono studentów duchownych: klerycy, księża, bracia i siostry zakonne. Wieloletnie obserwacje i doświadczenia autorki pokazują, że osoby takie są bardziej zmotywowane do nauki języka obcego, jeśli w procesie dydaktycznym pojawiają się elementy związane z ich zainteresowaniami i pracą w szeroko pojętej sferze *sacrum*. Proponowane podręczniki językowe są przeznaczone dla masowego odbiorcy i nie uwzględniają indywidualnych potrzeb tego typu. Istnieje więc konieczność indywidualizacji procesu nauczania poprzez uzupełnienie standardowego materiału dydaktycznego o ćwiczenia i formy aktywności, które umożliwiają wprowadzanie i rozwijanie tematyki religijnej.

Ćwiczenia zostały opracowane z myślą o studentach klerykach, gdyż stanowią oni najbardziej jednolitą nieświecką grupę lektoratową. Mogą być jednak z powodzeniem stosowane na innych zajęciach, gdzie słuchaczami są osoby duchowne lub studenci świeccy zainteresowani zapoznaniem się z tego typu słownictwem. Zadania uwzględniają różne stopnie zaawansowania, z naciskiem na poziomy A1-B1, gdyż z takimi mamy do czynienia na kursach języka włoskiego na naszej uczelni. W proponowanych ćwiczeniach wykorzystano teksty religijne, któ-

re podzielone zostały na dwie grupy: 1) obrzędy mszy świętej, w tym kanon mszalny oraz elementy towarzyszące liturgii (pieśni kościelne) i przygotowujące do właściwego w niej uczestnictwa (spowiedź); 2) nabożeństwa (róžaniec, droga krzyżowa). Zastosowane techniki dydaktyczne są ukierunkowane przede wszystkim na rozwijanie kompetencji lingwistycznej, w mniejszym zaś stopniu – komunikacyjnej¹.

1. MSZA ŚWIĘTA

1.1. KANON – Jak wykorzystać kanon mszy świętej na zajęciach językowych?

Msza święta jest centralnym momentem liturgii, a jej tekst jest bardzo złożony językowo. Jako taki może on być wykorzystany do rozwijania wszystkich umiejętności językowych na różnych stopniach zaawansowania. Tekst mszy świętej, w zależności od potrzeb dydaktycznych, można spożytkować w dwojaki sposób:

1. Najpierw wyodrębnić z niego interesujące nas sekwencje tekstu, fragmenty zdań lub wręcz pojedyncze wyrazy, celem przeciwiecia poszczególnych elementów języka. Ćwiczenia zaproponowane w dalszej części artykułu będą realizowały właśnie ten pierwszy etap².

2. Następnie potraktować go całościowo, jako specyficzny *role-playing*: inscenizację z podziałem na role w autentycznej scenerii kościoła lub kaplicy seminaryjnej. Zachęcanie studentów do wspólnej aranżacji i uczestniczenia w takiej mszy doskonale angażuje różne pokłady sprawności językowych, ale też społecznych, kulturowych i or-

¹ W niniejszym artykule kompetencja lingwistyczna rozumiana jest jako opanowanie podsystemu fonicznego, graficznego, leksykalnego i gramatycznego; natomiast kompetencja komunikacyjna to skuteczne zdobywanie i przekazywanie przez użytkownika języka informacji w mowie i piśmie. Zob. H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2005, s. 10–11.

² Typologia ćwiczeń została zaczerpnięta z: H. Komorowska, *Metodyka nauczania...*, dz. cyt., s. 10–11 oraz z: M. Danesi, *Manuale di tecniche per la didattica delle lingue moderne*, Roma 1994.

ganizacyjnych. Przygotowanie to jest tym łatwiejsze, że dotyczy tekstu o powszechnie znanej treści.

1.1.1. Doskonalenie poszczególnych elementów języka: podsystem foniczny i graficzny

Wyćwiczenie poprawnej wymowy, akcentowania, intonacji oraz właściwej pisowni i czytania jest szczególnie ważne na początkowym etapie nauki. Na wstępie warto więc przedstawić studentom w formie tabeli system fonetyczny języka włoskiego ze szczególnym uwzględnieniem różnic w stosunku do języka polskiego oraz przypadków niemających w nim odzwierciedlenia. Język włoski posiada 30 głosek, którym odpowiada w pisowni 21 liter. W większości wypadków reguły wymowy są podobne lub identyczne jak w języku polskim. Jednak wymowa niektórych spółgłosek może nastęrczać trudności. Dotyczy to grafemów: *c, g, gl, gn, s, sc, z, q, v* oraz *h*, które jest nieme, ale służy do „utwardzania” wymowy.

1.1.1.1. Technika imitacji

Ilustracja przykładami ze słownictwa kościelnego jest pierwszym krokiem do zapoznania się z zasadami wymowy i pisowni języka włoskiego. Ich prawidłową artykulację trenujemy poprzez różne techniki imitacji: powtarzanie chóralne, w małych grupach lub indywidualne za lektorem, podając dźwięk pojedynczo lub, co bardziej wskazane, w kontekście. Sprawdza się tu technika tzw. *backchaining*, czyli powtarzania podanego zwrotu lub fragmentu zdania od końca, gdzie na końcu znajduje się interesujący nas wyraz.

Np. ... *regno* → ... *il tuo regno* → *venga il tuo regno* (tłum. przyjdź królestwo Twoje).

CONSONANTI (spółgłoski)		
litera (znak graficzny)	głoska (dźwięk)	przykład
c przed a, o, u, h, spół.	[k]	<i>convento</i> (klasztor), <i>chiesa</i> (kościół)
c przed e, i	[č, cz]	<i>croce</i> (krzyż), <i>cielo</i> (niebo)

g przed a, o, u, h, spół.	[g]	<i>pregare</i> (modlić się)
g przed e, i	[ğ, dž]	<i>Gesù</i> (Jezus), <i>religione</i> (religia)
gli	[l̥, λ]	<i>Figlio</i> (Syn)
gn	[ń, ñ]	<i>agnello</i> (baranek), <i>regno</i> (królestwo)
s	[s, ss]	<i>Spirito Santo</i> (Duch Święty), <i>mes- sa</i> (msza)
s	[z]	<i>rosario</i> (różaniec)
sc przed i, e	[š, sz]	<i>scendere</i> (zstępować)
sc przed a, o, u, h, spół.	[sk]	<i>scala santa</i> (święte schody)
z	[dz]	<i>Zeloti</i> (zeloci)
z	[ts]	<i>grazia</i> (łaska), <i>novizio</i> (nowicjusz)
v	[w]	<i>Vangelo</i> (Ewangelia)
q	[kl]	<i>pane quotidiano</i> (chleb/-a powsze- dni/-ego)

1.1.1.2. Dyktando

Sprawdzonym sposobem utrwalenia prawidłowych relacji dźwięk-litera jest dyktando. Zaprezentowane rodzaje dyktanda opierają się na strategii kontrastywnej przeciwstawiania sobie elementów foniczno-graficznych, które sprawiają szczególną trudność w mowie i w piśmie.

a) Dyktando wyboru

Grafemy „gli” i „gn” często są błędnie wymawiane lub pisane. Pierwszy wymawia się palatalnie i nie ma odpowiednika w języku polskim. Wymowa drugiego jest zbliżona do polskiego „ń”. W żadnym z nich litera „g” nie jest artykułowana. Dwuznak „gn” jest też mylony przez uczących się z sekwencją „ng”, gdzie „g” już się wymawia. Aby nauczyć różnicować te dwie realizacje można zastosować swoiste dyktando z wyrazami do wyboru. W poniższym ćwiczeniu poproszono studentów o zaznaczenie krzyżykiem (×) wyrazu, którym należy uzupełnić czytane zdania:

1. *Venga* × *il tuo regno* ×, [...]

Vegna *renio*

(tłum. Przyjdź królestwo Twoje, [...])

2. *Angelo di Dio che toglie i peccati del mondo*, [...]

Agnello ×

(tłum. Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata)

3. [...] *benedetto è il frutto del tuo seno* ×, *Gesù!*

segno

(tłum. [...] błogosławiony owoc żywota Twojego, Jezus!)

b) Dyktando cząstkowe

Celem kolejnego zadania jest przećwiczenie relacji litery do dźwięku w przypadku, gdy temu samemu znakowi graficznemu odpowiadają różne dźwięki. Studenci uzupełniają zdania wyrazami, których wymowa w stosunku do pisowni może nastęrczać trudności.

ten sam znak graficzny – różne dźwięki:				
→ [k]	→ [g]	→ [sk]	→ [s]	→ [ts]
c	g	sc	s	z
→ [č; cz]	→ [ğ; dź]	→ [š; sz]	→ [z]	→ [dz]

W poniższym ćwiczeniu połączono technikę nauczania pisowni z nauczaniem wymowy. Oto polecenie: Słuchając nagrania (lektora), uzupełniaj czytane fragmenty wyznania wiary brakującymi wyrazami (A)³. Następnie wpisz uzupełnione wyrazy we właściwą rubrykę tabelki w zależności od reprezentowanego przez nie dźwięku (B). Niektóre wyrazy mogą znaleźć się w kilku rubrykach. Na końcu przeczytaj wyrazy z tabelki.

A

PROFESSIONE DI FEDE

*Credo in un solo Dio, Padre onnipotente, creatore del **cielo** e della terra, di tutte le cose **visibili** e invisibili. Credo in un solo Signore, Gesù Cristo, **unigenito** Figlio di Dio, nato dal Padre prima di tutti i **secoli**: Dio da Dio, Luce da **Luce**, Dio vero da Dio vero, **generato**, non creato, della stessa **sostanza** del Padre; per mezzo di Lui tutte le cose sono state create. Per noi uomini e per la*

³ Brakujące wyrazy wstawiane przez studenta zaznaczono tłustym drukiem.

nostra salvezza **discese** dal cielo, e per opera dello Spirito Santo si è incarnato nel seno della **Vergine** Maria e si è fatto uomo. Fu **crocifisso** per noi sotto **Ponzio** Pilato, morì e fu sepolto. Il terzo giorno è risuscitato, e il suo regno non avrà fine.

Credo nello Spirito Santo, che è Signore e dà la vita, e **procede** dal Padre e dal Figlio e con il Padre e il Figlio è adorato e **glorificato**, e ha parlato per mezzo dei profeti.

Credo la **Chiesa**, una santa cattolica e **apostolica** .

Professo un solo **battesimo** per il perdono dei peccati. Aspetto la **risurrezione** dei morti e la vita del mondo che verrà. Amen

B

suono (dźwięk)	grafema (litera)	parola (wyraz)
[k]	c	secoli, chiesa, apostolica
[č, cz]		pace, cielo, luce, procede
[g]	g	glorificato
[ğ, dź]		unigenito, generato, Vergine
[s]	s	professo,
[z]		cose, visibili, battesimo,
[ts]	z	sostanza, Ponzio, risurrezione
[dz]		mezzo
[š, sz]	sc	discese, risuscitato

1.1.1.3. Wstawianie

Sytuację odwrotną do analizowanej powyżej mamy wówczas, gdy różnym grafemom odpowiada ten sam dźwięk. Dzieje się tak w przypadku spółgłoski „h”, która nie jest wymawiana, ale jej obecność sprawia, że sekwencja „*chi, che*” lub „*ghi, ghe*” wymawiana jest z dźwiękiem twardym [k] lub [g]. Brak „h” skutkuje miękką wymową [č] lub [ğ].

różne znaki graficzne – ten sam dźwięk

ch	→/k/	g	→ /g/
c		gh	

Aby utrwalić tę różnicę, można zaproponować następujące ćwiczenie pisemne: Wstaw „ch” lub „c” w podanych wyrazach, które czytamy z tym samym dźwiękiem /k/ lub „gh” lub „g” w podanych wyrazach, które czytamy z tym samym dźwiękiem /g/:

ch = /k/, c = /k/

- 1) *ri_iesta di perdono* (tłum. prośba o przebaczenie)
- 2) [...] *Ti glorifi_iamo* (tłum. wysławiamy Cię)
- 3) *Benedetto _olui _e viene nel nome del Signore.*
(tłum. Błogosławiony, który idzie w imię Pańskie)

gh = /g/, g = /g/

- 1) *E supplico [...], di pre__are per me il Signore Dio nostro*
(tłum. Przeto błagam [...] o modlitwę za mnie do Pana Boga naszego)
- 2) *il san__ue di Cristo* (tłum. krew Chrystusa)
- 3) *Pre__iamo!* (tłum. Módlmy się!)

1.1.1.4. Zaznaczanie akcentu

Ważnym elementem nauki wymowy jest umiejętne akcentowanie i intonacja. W języku włoskim akcent pada w większości wypadków na przedostatnią sylabę, ale nie brakuje wyrazów akcentowanych na trzecią lub nawet czwartą sylabę od końca. Gdy akcent pada na ostatnią samogłoskę, jest zaznaczany graficznie. Aby rozwijać umiejętności prozodyczne, można zaproponować studentom, by zaznaczyli kropką pod właściwą samogłoską akcent w czytanych wyrazach lub fragmentach zdań. Jeśli akcent pada na ostatnią samogłoskę, należy zaznaczyć go graficznie nad odpowiednią literą. Na koniec prosi się ich o przeczytanie wyrazu.

Bodziec akustyczny

→

Aktywność studenta

Gesu
Signore, pieta
Spirito Santo
[...] uomini di buona volonta
Figlio unigenito
accogli la nostra supplica

Gesù
Signòre pietà
Spirito Sànto
[...] uomìni di buòna volontà
Figlio unigenito
accògli la nòstra supplica

1.1.1.5. Poprawianie błędów

Mówi się, że uczymy się na błędach. Opanowanie poprawnej wymowy i pisowni może więc odbywać się także poprzez ćwiczenia, w których należy właśnie odnaleźć i skorygować błąd. Podane poniżej przykłady odzwierciedlają częste pomyłki w pisowni „qu”, „s” wymawianym jak [z], „z” wymawianym jak [c, ts] lub też nieuwzględnianiem w pisowni litery „h”, która jest dźwiękiem „niemym”: pane quotidiano (quotidiano), acua santa (acqua), mizericordia (misericordia), rendere grazie (grazie), il tercio giorno (terzo), o molto peccato (ho) ecc.

1.1.2. Doskonalenie poszczególnych elementów języka: podsystem gramatyczny

1.1.2.1. Tryb *congiuntivo*

Jednym ze specyficznych aspektów języka mszy świętej jest częste użycie trybu *congiuntivo* (tzw. tryb łączący), który w języku polskim nie występuje. Służy on między innymi do wyrażania subiektywnego stosunku mówiącego do tego, o czym się mówi, do wyrażania opinii, sądów, wątpliwości, pragnienia itp. Tak więc wybrane fragmenty mszy świętej mogą nam posłużyć do opracowaniu ćwiczeń gramatycznych utrwalających formy i zasady użycia tego trybu⁴. Najczęściej stosowane w takich sytuacjach są ćwiczenia typu *cloze procedure*. Możemy ułożyć łatwiejszą lub trudniejszą wersję takiego zadania. W pierwszym przypadku podajemy rozrzucone czasowniki już odmienione we właściwej formie *congiuntivo*, zaś student – opierając się na ich znaczeniu – musi je tylko wstawić do odpowiedniego zdania:

abbia

sia

conduca

perdoni

⁴ Ćwiczenia z pewnymi modyfikacjami w oparciu o: A. Chiucchiù, G. Pace Asciak, M. Pace Asciak, *Italiano in chiesa*, Perugia 2008 oraz P. E. Balboni, P. Torresan, *L'italiano di Dio*, Perugia 2003.

1. *Il Signore ___ con voi. (sia)*
(tłum. dosł. Pan [jest] z Wami)
2. *Dio onnipotente ___ misericordia di noi. (abbia)*
(tłum. dosł. Niech Bóg wszechmogący [ma] miłosierdzie dla was)
3. *Dio ___ i nostri peccati e ci ___ alla vita eterna. (perdoni, conduca)*
(tłum. dosł. Niech Bóg przebaczy nasze grzechy i zaprowadzi nas do życia wiecznego).

1.1.2.2. Czas *passato remoto*

Innym czasem charakterystycznym dla obrzędów mszy świętej jest *passato remoto* (czas przeszły historyczny) wyrażający czynności przeszłe dokonane, które wydarzyły się w okresie należącym definitywnie do przeszłości, niemające związku z teraźniejszością (narracja faktów historycznych). W kanonie mszy świętej używa się go np. do przypomnienia ziemskiego życia Chrystusa, jak to ma miejsce w Wyznaniu wiary lub w formułach Modlitwy eucharystycznej. Gdy jest mowa o Zmartwychwstaniu, stosuje się już czas *passato prossimo* (czas przeszły bliiski), który stoi w opozycji do *passato remoto* z racji swojego związku z teraźniejszością (czynność przeszła, której szeroko rozumiane skutki trwają nadal). Aby utrwalić formy i zasady użycia czasu historycznego, możemy wykorzystać technikę *cloze procedure*, ale tym razem w wersji trudniejszej. Podajemy rozrzucone czasowniki w bezokoliczniku. Student musi wykonać dwie operacje: na podstawie znaczenia uzupełnić puste miejsca właściwym czasownikiem, a następnie odmienić go w odpowiedniej formie *passato remoto*. Zdania pochodzą z Wyznania wiary i Modlitwy eucharystycznej:

morire essere discendere prendere spezzare rendere dire dare

1. *Per noi uomini e per la nostra salvezza _____ dal cielo. (discese)*
(tłum. Za nas ludzi i dla naszego zbawienia zstąpił z nieba)

2. (*Cristo*) _____ *crocifisso per noi sotto Ponzio Pilato. (fu)*
(tłum. [Chrystus] [został] ukrzyżowany za nas pod Poncjuszem Piłatem)
3. (*Cristo*) _____ *e fu sepolto. (morì)*
(tłum. [Chrystus] umarł i [został] pogrzebion)
4. *Egli, offrendosi liberamente alla sua passione, ___ il pane e ___ grazie, lo ___, lo ___ ai suoi discepoli e ___: „Prendete, e mangiatene tutti [...]“.* (**prese, rese, spezzò, diede, disse**)
(tłum. On to, gdy dobrowolnie wydał się na mękę, wziął chleb i dzięki Tobie składając, łamał i rozdawał swoim uczniom, mówiąc: Bierzcie i jedzcie z tego wszyscy).

1.1.2.3. Tryb *imperativo*

Często podczas liturgii występują czasowniki w trybie rozkazującym, który jest tu używany do wyrażenia polecenia („Módlmy się!), prośby („Panie, zmiłuj się nad nami!”), rady („Bracia, wyznajmy nasze grzechy!”). Aby przećwiczyć użycie tego trybu w kontekście liturgii, można zaproponować studentom ćwiczenie, w którym należy połączyć części zdania za pomocą strzałki, rekonstruując w ten sposób poszczególne inwokacje mszalne:

a. <i>Accogli</i>	1. <i>fratelli</i>	a5
b. <i>Abbi</i>	2. <i>questo è il calice del mio sangue</i>	b4
c. <i>Pregate</i>	3. <i>questo è il mio corpo</i>	c1
d. <i>Lavami</i>	4. <i>pietà di noi</i>	d6
e. <i>Prendete e mangiatene tutti</i>	5. <i>la nostra supplica</i>	e3
f. <i>Prendete e bevetene tutti</i>	6. <i>Signore, da ogni peccato</i>	f2

1.1.3. Doskonalenie poszczególnych elementów języka: podsystem leksykalny

1.1.3.1. Technika tłumaczeń

Jednym ze sposobów nauki słownictwa może być technika tłumaczeń dwustronnych. Studenci tłumaczą na język polski dyktowane im krótkie fragmenty mszy świętej; zapisują je, a następnie ponownie dokonują przetłumaczenia na język włoski, nie widząc pierwotnego tekstu włoskiego. W ten sposób możemy nauczyć się lub utrwalić znajomość krótkich fragmentów mszy świętej, motywów przewodnich lub modlitw.

Bodziec (dyktowany tekst, student go nie widzi)	Aktywność studenta	
	Tłumaczenie na L1	Przetłumaczenie na L2
<i>Il Signore sia con voi</i>	Pan z Wami	<i>Il Signore sia con voi</i>
<i>E con il tuo spirito</i>	I z duchem twoim	<i>E con il tuo spirito</i>
<i>Ascoltaci, o Signore!</i>	Wysłuchaj nas, Panie!	<i>Ascoltaci, o Signore!</i>

1.1.3.2. Techniki łączone

W przypadku dłuższej modlitwy można oba teksty przestawić w dwóch kolumnach, aby później dokonać ich analizy tekstualnej, wyodrębniając zarówno podobieństwa, jak i różnice leksykalno-semantyczne w obu wersjach językowych. W takim ćwiczeniu warto też skorelować doskonalenie kompetencji leksykalnej z morfologiczną, np. łącząc wyodrębnienie interesującego nas słownictwa (rzeczowniki) z elementami fleksji (formy rodzajnika określonego, przekształcenie na liczbę pojedynczą lub mnogą). Oto przykładowe polecenie:

a) przetłumacz na język polski wysłuchane fragmenty modlitwy, zapisz je, a później ponownie przetłumacz na język włoski;

Aktywność studenta	
Tłumaczenie na L1	Przetłumaczenie na L2
Spowiadam się Bogu wszechmogącemu	<i>Confesso a Dio onnipotente</i>

i wam, bracia i siostry,	<i>e a voi, fratelli,</i>
że bardzo zgrzeszyłem	<i>che ho molto peccato</i>
myślą, mową,	<i>in pensieri, parole,</i>
uczynkiem i zaniedbaniem:	<i>opere e omissioni,</i>
moja wina, moja wina,	<i>per mia colpa, mia colpa,</i>
moja bardzo wielka wina.	<i>mia grandissima colpa.</i>

b) wyodrębnij wszystkie rzeczowniki i przyporządkuj je do odpowiedników polskich:

bracia (i siostry) → *fratelli (e sorelle)*; uczynki → *opere*; wina → *colpa*

c) opatrz wyodrębnione rzeczowniki włoskie odpowiednimi formami rodzajnika określonego, a w dalszej kolejności zmień odpowiednio na liczbę pojedynczą lub mnogą:

<i>Articolo determinativo</i> (rodz. określony)	<i>Nome al singolare</i> (rzeczownik l. poj.)	<i>Art. determinativo</i> (rodz. określony)	<i>Nome al plurale</i> (rzeczownik l. mn.)
<i>il</i>	<i>fratello</i>	<i>i</i>	<i>fratelli</i>
<i>l'</i>	<i>opera</i>	<i>le</i>	<i>opere</i>
<i>la</i>	<i>colpa</i>	<i>le</i>	<i>colpe</i>

1.2. PIEŚNI KOŚCIELNE

Niezbędnym uzupełnieniem mszy świętej są pieśni religijne. Nie tylko wzbogacają one muzycznie liturgię, ale są przykładem tekstów autentycznych, które możemy poddać odrębnej analizie językowej. Ponadto stanowią także nośnik elementów interkulturowych. Jeśli przygotowujemy mszę świętą w okresie bożonarodzeniowym, to otrzymujemy świet-

ny pretekst do wprowadzenia włoskich kolęd i dyskusji (podobieństwa i różnice) na temat tradycji obchodzenia Świąt Bożego Narodzenia w Polsce i we Włoszech. Możemy też skorzystać z bogatego repertuaru oazowego i w tym kontekście przybliżyć studentom np. fenomen ruchu *Focolari*. Pieśni dobrze sprawdzają się także jako ćwiczenie na doskonalenie kompetencji łączonej foniczno-graficzno-leksykalnej – usprawniają rozumienie ze słuchu, pisanie ze słuchu, odkrywanie i utrwalanie znaczenia słów⁵.

1.2.1. Rozumienie ze słuchu

Na wstępie warto ułożyć krótki test typu prawda/fałsz, aby wprowadzić do pierwszego etapu rozumienia ze słuchu. Następnie rozdajemy studentom tekst z „dziurami”, prosząc o uzupełnienie go podczas kolejnego odsłuchu (lub odsłuchów):

Tu scendi dalle stelle

(tradycyjna kolęda włoska, słowa S. Alfonso d'Umbria)

<i>Tu ____ (scendi) dalle stelle,</i>	(tłum. Ty zstępujesz z gwiazd
<i>o re del cielo,</i>	o królu nieba,
<i>e ____ (vieni) in una grotta</i>	i przybywasz do groty
<i>al freddo, al gelo.</i>	pośród zimna i mrozu
<i>O Bambino mio divino</i>	O moje Boże Dziecię
<i>Io ti ____ (vedo) qui a tremar</i>	Ja widzę Cię, jak tu drżysz
<i>O Dio beato</i>	O błogosławiony Boże
<i>Ah! quanto ti costò</i>	Ileż Cię kosztowało
<i>L'avermi amato.</i>	Pokochanie mnie)

⁵ Wielu ciekawych typologicznie ćwiczeń w tym zakresie dostarcza klasyczna już publikacja L. Costamagna, *Cantare l'italiano*, Perugia 1995.

1.2.2. Ćwiczenia gramatyczno-leksykalne (np. technika substytucji)

Po całkowitym zrozumieniu pieśni warto przygotować w oparciu o wyodrębnione wyrazy dodatkowe ćwiczenia gramatyczne i (lub) leksykalne, rozwijające lub utrwalające interesujące nas zagadnienia. W prezentowanym tekście są to czasowniki w czasie teraźniejszym. Wyodrębnione z kolędy wzory zdań nadają się np. do wykorzystania w technice substytucji podwójnej, gdzie wprowadzamy dwa wyrazy do podstawienia: podmiot (dla wytrenowania odmiany czasownika w różnych osobach) oraz rzeczownik w funkcji dopełnienia dalszego (aby poćwiczyć konstrukcję zdania z przyimkiem i powtórzyć słownictwo), np.

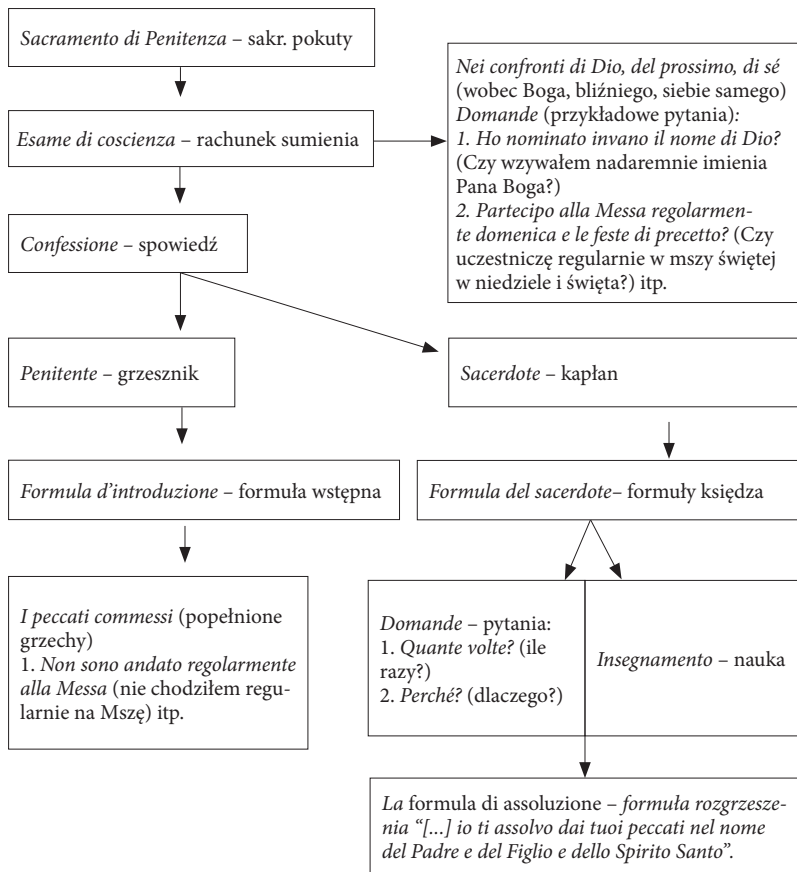
wzór: *Tu scendi dalle stelle.* (tłum. Ty zstępujesz z gwiazd)

Lui – cielo (tłum. On – niebo)

Substytucja: *Lui scende dal cielo.* (tłum. On zstępuje z nieba)

1.3. SPOWIEDŹ

W grupach o wyższym stopniu zaawansowania (B1) można pokusić się o zainscenizowanie swoistego *role-playing*, którego celem jest symulacja spowiedzi. Przygotowanie do takiego zadania przedstawia poniższy schemat, ilustrujący poszczególne etapy sakramentu pokuty. Po ich wspólnym opracowaniu językowym studenci posiadają narzędzia do zaaranżowania w parach przykładowej spowiedzi. Jest to również dobre ćwiczenie na przypomnienie i utrwalenie czasu przeszłego *passato prossimo*, który często występuje w pytaniach i odpowiedziach, np. przy „rachunku sumienia”.

2. NABOŻEŃSTWA

W podobny sposób, jak w przypadku mszy świętej – włącznie z inscenizacją – możemy wykorzystać tajemnice różańca oraz stacje i przemyślenia drogi krzyżowej. Najpierw przygotowanie w sali wykładowej, później wspólne odmawianie różańca i uczestniczenie w drodze krzyżowej w kaplicy. Różaniec pozwala również na wyuczenie najważniejszych modlitw („Ojcze nasz”, „Zdrowaś Mario”, „Chwała Ojcu”).

2.1. Różaniec

We włoskiej praktyce modlitewnej można spotkać dwie wersje językowe różańca:

a) w pierwszej każdą tajemnicę rozpoczyna się od słów *Si contempla* (Rozważa się), po których następuje sformułowanie tajemnicy z użyciem równoważnika zdania, np. *Si contempla la nascita di Gesù a Betlemme* (tłum. Rozważa się narodzenie Jezusa w Betlejem)

b) w drugiej wersji podaje się tajemnicę, nad którą w danej chwili odbywa się medytacja w postaci pełnego zdania z czasownikiem, np. *Gesù nasce a Betlemme* (tłum. Jezus rodzi się w Betlejem)

Podobna dwupostaciowość występuje przy podawaniu nazw poszczególnych części różańca. Z jednej strony stosuje się sekwencję „rzeczownik + przymiotnik”, z drugiej preferuje się schemat dopełniaczowy „rzeczownik + przyimek *di* + rzeczownik”:

1. rzeczownik + przymiotnik *Misteri gaudiosi*

(tłum. Tajemnice radosne)

2. rzeczownik + *di* + rzeczownik *Misteri della luce*

(tłum. Tajemnice światła)

Już sam fakt uświadomienia studentom tych różnic wzbogaca ich wiedzę interkulturową, zaś dychotomia leksykalna i morfologiczno-składniowa analizowanych tekstów zachęca do tworzenia ćwiczeń rozwijających kompetencję leksykalno-gramatyczną.

2.1.1. W poszukiwaniu przymiotnika

Różnicę w zapisie części różańca można wykorzystać jako krótkie ćwiczenie na znalezienie właściwego przymiotnika, prosząc studentów by przyporządkowali wersji z dopełniaczem (lewa kolumna) odpowiednią formę przymiotnikową (prawa kolumna):

1. <i>Misteri della gioia</i>	A. <i>Misteri dolorosi</i>	<u> 1 </u> <u> B </u>
2. <i>Misteri della luce</i>	B. <i>Misteri gaudiosi</i>	<u> 3 </u> <u> A </u>

3. *Misteri del dolore* C. *Misteri gloriosi* 4 C
 4. *Misteri della gloria* D. *Misteri luminosi* 2 D

2.1.2. Transformacja

Fakt istnienia dwóch wersji tajemnic różańcowych można także wykorzystać jako ćwiczenie na transformację jednej formy w drugą, np. w podanych poniżej tajemnicach przekształć odpowiednio:

- a) podkreślony czasownik na analogiczny rzeczownik
 b) podkreślony rzeczownik na czasownik w czasie teraźniejszym:

a)

1. *L'Angelo annuncia a Maria.* → 1. ***L'Annunciazione** dell'Angelo a Maria.*
 2. *Maria visita Elisabetta.* → 2. ***La visita** di Maria a Santa Elisabetta.*

b)

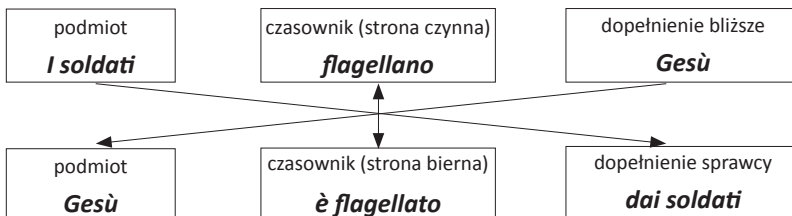
1. *Gesù nasce a Betlemme.* ← 1. *La nascita di Gesù a Betlemme.*
 2. *Gesù istituisce l'Eucaristia.* ← 2. *L'istituzione dell'Eucaristia.*

2.2. Droga krzyżowa

2.2.1. Transformacja strony czynnej na stronę bierną – schemat graficzny

Charakter rozważań stacji drogi krzyżowej daje możliwość przygotowania ćwiczeń morfologiczno-składniowych, wprowadzających bądź utrwalających zagadnienie strony biernej. W pierwszej kolejności warto przedstawić w postaci graficznej relację pomiędzy zdaniem w stronie czynnej i biernej⁶:

⁶ Pomysł schematu graficznego zaczerpnięty z: M. Danesi, *Manuale di tecniche...*, dz. cyt., s. 116.

2.2.2. Transformacja zdań ze strony czynnej na stronę bierną – inne ćwiczenia

Następnie proponujemy typowe ćwiczenie transformacyjne, prosząc studentów o przekształcenie podkreślonego czasownika w stronie czynnej na odpowiednik w stronie biernej:

1. (*Pilato*) condanna Gesù a morte. → Gesù ____ (***è condannato***) a morte (*da Pilato*).
tłum. (Piłat) skazuje Jezusa na śmierć. → Jezus jest skazany na śmierć (przez Piłata).
2. (*I soldati*) spogliano Gesù. → Gesù ____ (***è/viene spogliato***).
tłum. (Żołnierze) odzierają Jezusa z szat. → Jezus [zostaje] odarty z szat.
3. (*I soldati*) inchiodano Gesù alla croce. → Gesù ____ (***è inchiodato***) alla croce.
tłum. (Żołnierze) przybijają Jezusa do krzyża. → Jezus [jest] przybity do krzyża.

Podsumowanie

Zaprezentowane ćwiczenia są jedynie propozycją i nie wyczerpują zagadnienia. Mają one charakter przypominający i utrwalający pewne elementy gramatyczne oraz zasady właściwej wymowy i pisowni. Ćwiczenia leksykalne natomiast posiadają charakter rozwijający, gdyż służą wprowadzeniu nowego słownictwa kościelnego. Przedsta-

wione zadania odzwierciedlają przede wszystkim techniki strukturalne, w mniejszym stopniu wizualne. Nie uwzględniono technik ludycznych, które z uwagi na atrakcyjność oraz różnorodność możliwych do wykorzystania gier i zabaw językowych zasługują na osobne opracowanie.